

Саміло А. В., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

Мулько О. Г., Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

Купчак М. Я., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

Яковчук Р. С., кандидат технічних наук, доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

Теоретичні основи менеджменту в органах і підрозділах цивільного захисту

Анотація. У роботі акцентується увага на теоретичних засадах менеджменту, зокрема, теоретично обґрунтовано, що одним з головних чинників є послідовність етапів розробки та прийняття управлінських рішень. Досліджується проблема організації нового виду управління (менеджменту) в ДСНС України та дві задачі: вибір можливих варіантів рішень і вибір найкращих з них. Під час дослідження встановлено, що менеджмент у сфері цивільного захисту – це наукова система управління та організація службової діяльності, де менеджер (керівник) має бути всебічно розвинутою особистістю, яка повинна мати глибокі теоретичні знання, бо маючи таку базу, можна спокійно впроваджувати це на практиці. Такий менеджер (керівник) буде професійно виконувати свою роботу, розуміти й вдосконалювати процес управління.

Метою роботи є аналіз сучасних підходів менеджменту в органах та підрозділах цивільного захисту України, розгляд питання створення апарату керування сучасного типу, який може застосовувати сучасні інноваційні технології менеджменту, дослідження знання про менеджмент, як процес діяльності органів цивільного захисту, розкриття ролі менеджера – управлінця, як керівника інтелектуальної еліти суспільства. Під час дослідження встановлено, що менеджмент у сфері цивільного захисту – це наукова система управління та організація службової діяльності, де менеджер (керівник) має бути всебічно розвинутою особистістю, яка повинна мати глибокі теоретичні знання, бо маючи таку базу можна спокійно впроваджувати це на практиці. Такий менеджер (керівник) буде професійно виконувати свою роботу, розуміти й вдосконалювати процес управління. Отже, менеджмент в органах і підрозділах цивільного захисту України – це встановлений законодавством процес діяльності органів служби цивільного захисту, який застосовують для розгляду та вирішення завдань управління підпорядкованими силами при підготовці їх до використання за призначенням, у ході реагування на надзвичайні ситуації та в повсякденній діяльності, для виконання певних завдань.

Ключові слова: менеджмент; управління; керівник; цивільний захист; професійна діяльність; функції; суб'єкт управління; практика керування; колектив; рішення; менеджмент цивільного захисту.

Samilo Andriy, Ph. D. in Law, Senior Lecturer of the Department of Law and Management in the Field Civil Protection, Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

Mulko Alexander, Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

Kupchak Marian, Ph. D. in Pedagogy, Senior Lecturer in the Department of Law and Management in the Field of Civil Protection, Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

Yakovchuk Roman, Ph. D. in Technical Sciences, Associate Professor of the Department of Law and Management in the Field Civil Protection, Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

Theoretical basics of management in the bodies and subdivisions of civil protection

Annotation. Introduction. The paper focuses on the theoretical principles of management, in particular theoretically substantiated that one of the main factors is the sequence of stages of development and the adoption of managerial decisions. The problem of organizing a new type of management in The State Emergency Service of Ukraine is researched, and two tasks are considered: the choice of possible solutions and the choice of the best ones

Purpose. The aim of the work is: to show the importance of modern approaches to management in the bodies and departments of the civil protection of Ukraine; to consider the issue of creating a modern type of control apparatus that can apply modern innovative management technologies; to study knowledge of management as a process of activity of civil protection bodies. Reveal the role of Manager as the head of the intellectual elite of the company.

Results. During the study it was found that the management in the field of civil protection is a scientific system of management and organization of official activities, where the Manager (leader) must be fully developed personality, which

should have a deep theoretical knowledge, because having such a base, someone can safely implement it in practice. Such a Manager (leader) will perform his / her work professionally, understand and improve the management process.

Conclusions. *Consequently, management in bodies and divisions of civil protection of Ukraine is a statutory process of social welfare bodies activity established by the legislation, which is used for consideration and solution of tasks of management of subordinate forces in preparation for their use for its intended purpose, in response to emergency situations and in daily activities, to perform certain tasks. Also, management teaches how to properly use techniques, methods, and ways of solving certain managerial tasks, to succeed in a particular situation, which is very important for a true leader in the field of civil protection.*

Keywords: *management, manager, civil protection, professional activity, functions, subject of management, management practice, team, decision, management of civil protection.*

JEL Classification: *A00.*

Постановка проблеми. Мистецтво управляти людьми найважче і найвище зі всіх мистецтв. Проблема управління людьми була і залишається найскладнішою для вирішення, адже йдеться про взаємостосунки «керівник – підлеглий», «керівник – група», «керівник – колектив». Керівник виступає суб'єктом управління, а підлеглий, група службовців, колектив організації – об'єктом управління. Для вироблення власної методики управління керівникам необхідно володіти вмінням аналізувати різноманітні ситуації, які виникають у повсякденній діяльності, а також потенційні, або ті, що можуть виникнути, тобто уміти керувати прогнозованими ситуаціями. Ситуації з управлінської практики можна уніфікувати, систематизувати й використовувати як штучний інтелект керівника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розгляду теоретичних основ менеджменту в органах і підрозділах цивільного захисту розглядали у своїх працях: О. Карлова, О. Бандурка, Н. Кабушкин, М. Мурашко, Г. Щокін та інші автори.

Формулювання цілей дослідження. Метою роботи є аналіз сучасних підходів менеджменту в органах та підрозділах цивільного захисту України, розгляд питання створення апарату керування сучасного типу, який може застосовувати сучасні інноваційні технології менеджменту, дослідження знання про менеджмент, як процес діяльності органів цивільного захисту, розкриття ролі менеджера – управлінця, як керівника інтелектуальної еліти суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки діяльність менеджера-управлінця багатофункціональна і залежить від ситуацій, йому доводиться виконувати різні функції: організаційні, мотиваційні, контрольні та ін. Крім того, виділяють ситуації-задачі, наприклад, за напрямками управлінської діяльності (робота з персоналом, управління конфліктами, організація колективної діяльності, прийняття рішень тощо). Ситуації, які доцільно використовувати для навчання, можуть також представляти матеріал з багатогранними завданнями, а це вимагає не тільки управлінського, а й соціально-психологічного, етико-морального, педагогічного аналізу.

Сьогодні управлінців органів та підрозділів цивільного захисту дедалі частіше називають словом

«менеджер», а те, чим вони займаються, – «менеджмент». Менеджмент як галузь людської діяльності виник та розвивається у зв'язку з необхідністю з'ясувати, чому одні організації якісно та на високому професійному рівні виконують завдання цивільного захисту, а інші – навпаки. Щоб відповісти на це запитання, потрібно розкрити фактори діяльності організації, насамперед, слід з'ясувати, що вона собою являє.

Менеджмент у сфері цивільного захисту – це сукупність функцій, спрямованих на ефективну та результативну організацію управлінського процесу з визначеними цілями. Під ефективністю розуміють розсудливе й економічне використання ресурсів. Результативністю називають ухвалення правильних рішень і їхнє успішне виконання з врахуванням ймовірних ризиків.

Термін «менеджмент» походить від англ. manage й означає «керувати, управляти, стояти на чолі, бути здатним впоратися з чимось, якоюсь проблемою».

У деяких ситуаціях під менеджментом також розуміють самостійний вид професійної діяльності, що спрямована на досягнення певної мети.

Однак більшість науковців стверджують що, не можна тлумачити термін «менеджмент» тільки як процес управління людськими ресурсами. В англійській мові семантика слова «менеджмент» складна.

Говорячи про «менеджмент», американці майже завжди мають на увазі фігуру «менеджера» - людини, суб'єкта управління, що діє в деякій організації або установі. У більш розгорнутому сенсі вони застосовують термін «адміністрація», що більше відображає поняття менеджменту, яке можна застосувати в системі цивільного захисту. Коли застосовують термін «менеджер», то мають на увазі високопрофесійного керівника, який знає, що він являється представником особливої професії. До того ж менеджер у сфері цивільного захисту – це особа яка як правило пройшла спеціальну теоретичну та практичну підготовку.

Отже, термін «менеджмент» використовується як:

- управління;
- галузь людської діяльності;
- соціальний прошарок тих, хто виконує роботу з управління.

Для досягнення місії цивільного захисту застосовується сукупність функцій, принципів, методів, засобів, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований вплив на об'єкт управління.

Поняття менеджменту містить: науку і практику керування; організацію керування усередині організації; процес прийняття управлінських рішень.

Головне в менеджменті цивільного захисту – розуміти основну мету, яка повинна мати причинно-наслідковий зв'язок з цілями та завданнями, які ставить перед собою ДСНС України в контексті реалізації державної політики у сфері захисту населення і території від НС.

Усім інституціям органів державної влади притаманні процеси управління, які є предметом менеджменту. Цивільний захист як організаційна структура відрізняється від інших організаційних систем тим, що йому притаманна адміністративна діяльність. Головним ресурсним елементом системи менеджменту в органах і підрозділах цивільного захисту є люди; специфікою його діяльності є різноманітність цілей; складність у вимірюванні результатів діяльності. Зокрема цілі – це те, заради чого створюється і функціонує організація.

З погляду менеджменту, цивільний захист, як і інші організаційні системи, має внутрішнє та зовнішнє середовище.

Основні внутрішні змінні в органах та підрозділах цивільного захисту, які потребують уваги його керівництва, – це цілі, завдання, структура і люди.

Організації, які займаються бізнесом, спрямовують свої зусилля на створення певних видів товарів та послуг, а завданням ДСНС України є не отримання прибутку, а створення організаційних та інших умов для розвитку відповідного сектора діяльності та функціональної сфери управління щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

Серед обов'язків керівника головними є ті, що пов'язані з установленням і розвитком професійно спрямованих стосунків зі всіма суб'єктами цивільного захисту. Вони потребують не тільки глибоких галузевих знань, але і вміння налагодження ділових відносин.

Таким чином, керівник повинен мати специфічні здібності не тільки фахівця, але й оратора, дипломата. Особливо це важливо у спілкуванні з людьми, з посадовими особами всіх рангів у вирішенні тих чи інших справ.

У сучасному суспільстві однією з найголовніших функцій керівника є діяльність, що пов'язана з впровадженням у сферу цивільного захисту інновацій. Потреба в інноваціях пояснюється тим, що значно легше й швидше підвищувати ефективність службової діяльності на основі принципово нових принципів і методів менеджменту.

Менеджер-управлінець, орієнтований на нововведення повинен:

- давати можливість кожному працівнику спілкуватися з керівництвом;
- знати всіх підлеглих працівників;
- застосовувати заохочення;
- боротися з бюрократизмом, тобто з'ясувати проблеми на місцях, брати на себе відповідальність;
- делегувати повноваження виконавцям;
- почувати відповідальність за виконання поставлених завдань перед підлеглими працівниками.

Менеджмент як наука не дає керівникові точних рецептів, а виробляє рекомендації, які сприяють ефективній діяльності. Щоб стати ефективним менеджером, недостатньо вивчити теорію. Потрібно володіти талантом організатора, вміти налагоджувати стосунки з людьми, впливати на них, бути креативним, орієнтуватися у сучасних освітніх технологіях.

У наш час якість та ефективність менеджменту визначаються рівнем знань, можливістю і здатністю застосувати ці знання на практиці. Найважливішою ознакою професійного менеджера є його залученість до управлінської справи організації. Щоб досягти успіху, необхідно постійно і наполегливо поглиблювати знання і розвивати навички, що необхідні кожному керівнику.

Менеджмент цивільного захисту характеризується зміною змісту планування, всебічним дослідженням факторів ефективної діяльності організації, орієнтацією управління залежно від результатів, розробкою технологій прийняття рішень, широким застосуванням інформатики в управлінні на базі комп'ютерних мереж і засобів комунікації і, зрештою, активною участю самої людини в управлінні.

Багатоваріантність сучасного керування господарськими та службовими відносинами в системі менеджменту у сфері цивільного захисту характеризується:

- гнучкістю;
- неординарністю ситуацій та неповторністю способів дії в конкретній ситуації.

В природі не існує універсальних рецептів, так само і менеджмент їх не дає. Менеджмент вчить, як знаючи прийоми, способи та шляхи вирішення тих чи інших управлінських завдань, досягти успіху в умовах конкретної ситуації. Керівник-менеджер стає центральною фігурою керування, розробляє варіанти службових рішень, бере на себе відповідальність за розробку та впровадження управлінських команд.

Отже, ефективна практика менеджменту цивільного захисту потребує синтезу науки і мистецтва, тобто поєднання раціональної об'єктивності та інтуїтивної проникливості під час розв'язання управлінських проблем у сучасному динамічному середовищі службової діяльності.

Менеджмент цивільного захисту – специфічний вид діяльності, де потрібно зрозуміти ситуацію й створити відповідні умови для досягнення найкращих результатів.

Менеджмент становить сутність діяльності керівного складу та органів управління. Вона спрямована на підтримку готовності сил і засобів до виконання завдань за призначенням, управління ними при виконанні поставлених завдань. У порядку зростання невизначеності й складності завдань виділяють такі галузі менеджменту цивільного захисту як: управління технічними засобами, управління ресурсами; управління професійною підготовкою; управління станом готовності; управління діями при ліквідації надзвичайних ситуацій. Останнє з них – основне і найбільш складне. Сюди входять в повному обсязі всі попередні завдання і, крім того, додається завдання розподілу сил і засобів.

У процесі менеджменту цивільного захисту виникають відносини управління – відносини між людьми, що відображають організаційні зв'язки між суб'єктом і об'єктом управління. За своїм змістом відносини управління можуть бути організаційними, економічними, соціальними тощо.

Об'єктами менеджменту цивільного захисту, в загальному розумінні, є різноманітні форми суспільно-державні відносини у сфері безпеки життєдіяльності, а суб'єктами – окремі індивідууми, групи осіб, а також керуюча і керована підсистеми організацій.

Керівників в системі менеджменту цивільного захисту розрізняють за рівнями (в результаті вертикального поділу управлінської діяльності) і за сферами (в результаті горизонтального поділу управлінської діяльності). Є менеджери-керівники вищого (інституційного), середнього (управлінського) і нижчого (технічного) рівнів.

З урахуванням специфіки діяльності органів і підрозділів ДСНС України у загальному вигляді наведені рівні управління, де відображено аналогію між рівнями управління і рівнями керівництва.

До вищого рівня відносяться керівники, які спрямовують, координують і стимулюють діяльність особового складу служби (керівний склад ДСНС України, територіальних, місцевих органів управління, підприємств і установ ДСНС України).

Середній рівень менеджменту (спеціалісти, які надають кваліфіковану допомогу керівникам у розв'язанні службових питань (інженерний склад, економісти, юристи, психологи тощо) або особи, які здійснюють самостійне керівництво інженерно-технічними, наглядово-профілактичними, планово-економічними, соціальними, кадровими та іншими функціональними службами (так звані функціональні керівники відділів, відділень, секторів, груп тощо та головні спеціалісти).

Менеджери нижчого рівня (допоміжний персонал, який здійснює технічне та інформаційне обслуговування апарату управління – збір, певну обробку, збереження і передачу інформації (секретарі, архіваріуси, фахівці з діловодства тощо).

Вищі керівники організації опрацьовують стратегію, середні розробляють плани її реалізації, а нижчі – відповідають за конкретну роботу, яка виконується відповідно до цих планів.

Наука менеджменту має свою історію. В той час коли людина ставила перед собою певні цілі чи завдання, виникала потреба в управлінні, в забезпеченні відповідної організації праці, виробництва чи діяльності.

Людством нагромаджено багатий досвід удосконалення менеджменту до складу якої входить управління. Його вивчення і використання сприяє поліпшенню умов праці, досягненню кращих його результатів.

Взагалі, поняття «менеджмент» не має однозначного визначення. У це поняття вкладається багато значень, дається безліч трактувань, інтерпретацій, що часом дуже важко зрозуміти, про що дійсно йде мова, і що мають на увазі, коли говорять про менеджмент. Наявність декількох десятків визначень одного і того ж поняття (тобто багатозначність) вказує, передусім, на невизначеність, неоднозначність нашого уявлення про таке явище, яке ми називаємо менеджмент.

Мета отримання суб'єктом управління (людиною) бажаного результату діяльності створила передумову появи управління. В даному розумінні управління – це здійснення цілеспрямованого впливу, для спільної діяльності людей. Основним універсальним явищем в суспільстві є управління. Розквіт суспільства на еволюційному шляху, окремих його сфер, не можливий без встановлення і реалізації певного набору звичаїв, які набувають юридичної форми у вигляді законів, правил, норм. Процес впливу на суспільство або колектив є предметом вивчення науки управління.

Дуже часто управління визначається як керівництво. У більшості своїх значень слово «керівництво» є синонімом «управління».

Керувати – означає давати вказівку, віддавати розпорядження. Отже, змістом є постановка перед підлеглими цілей і завдань. Необхідність керівництва пояснюється тим, що, по-перше, цілі й завдання управління (діяльності) задаються людям ззовні, а не є їх власними. Керівництво, як і управління, є особливим видом діяльності, предметом якої є діяльність інших людей. Метою керівництва є постановка цілі як результату цієї діяльності й визначення критеріїв досягнення поставленої мети керованими.

Зазвичай у науковій літературі й практичній діяльності поняття «управління» розглядають крізь призму загального, функціонального, процесуального, суб'єктно-об'єктного підходів.

За загальним підходом управління розглядається як організація діяльності відповідно до вимог об'єктивних законів; наука і практика управління організаціями; наука і мистецтво, тобто в ньому

поєднується об'єктивне й індивідуальне; організація і реалізація цілеспрямованих впливів; організація та координація діяльності з використанням ресурсів для досягнення бажаного результату; механізм, що реалізує систему інтересів усіх учасників діяльності (суспільних, колективних, індивідуальних).

У контексті функціонального підходу управління – це цілеспрямована координація суспільного відтворення; планування, організація, мотивація, контроль; цілеспрямований вплив на групи людей з метою організації та координації їх діяльності у процесі службової діяльності.

Процесуальний підхід передбачає розгляд управління як процесу діяльності, прийняття і реалізації управлінських рішень; процесу або форми діяльності, яка передбачає керівництво певною групою людей з орієнтацією її на досягнення мети організації; особистий вплив керівника на поведінку інших для досягнення тієї чи іншої мети (тобто пошук відповідних управлінських рішень, їх реалізація і контроль ефективності). Процес управління на прикладі діяльності підрозділів ДСНС України містить: безпосереднє добування, збір, вивчення й аналіз даних про обставини; прийняття рішень, доведення завдань до підлеглих; планування дій за призначенням; організацію та підтримання взаємодії; підготовку до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, безпосереднє керування ними; організацію і проведення заходів з усіх видів забезпечення; організацію контролю.

У ракурсі суб'єктно-об'єктного підходу управління розглядається як усвідомлена цілеспрямована діяльність людини, за допомогою якої вона упорядковує і підкоряє своїм інтересам елементи зовнішнього середовища – суспільства, живої й неживої природи, техніки; системна, конкретна практична діяльність зі свідомої організації всього суспільного виробництва на всіх стадіях його розширеного відтворення; цілеспрямований вплив на об'єкт управління для зміни його стану або поведінки відповідно до змін обставин; цілеспрямована взаємодія між суб'єктом і об'єктом у системі управління, що є елементом організації процесу досягнення мети, вирішення завдань; усвідомлена діяльність людей, спрямована на створення оптимальних умов функціонування об'єкта; діяльність органів і кадрів управління щодо впливу на керований об'єкт за допомогою обраних методів для досягнення поставленої мети.

Головна мета управління – створення чітко спрямованої діяльності об'єкта управління (колективу) задля вирішення поставлених задач. Кінцевим результатом управлінської діяльності є управлінські рішення та практичні дії, необхідні для функціонування організації в необхідному режимі, оскільки сфера управлінського впливу поширюється на всі елементи її діяльності через канали (членів) організації.

Якщо у загальному вигляді охарактеризувати сутність управлінської діяльності, то вона полягає у впливі на об'єкт (процес) через прийняття управлінських рішень та їх реалізацію. Управління являє собою усвідомлену цілеспрямовану діяльність людини, за допомогою якої вона упорядковує і підкоряє своїм інтересам елементи зовнішнього – середовища суспільства, техніки і живої природи. Управління є складним динамічним процесом. Його можна розглядати як циклічно повторюваний процес впливу органу управління на керований об'єкт, у якому послідовно на основі обробки вихідної (первинної) інформації про стан об'єкта та оцінки обставин створюється план досягнення мети з конкретними заходами та виконавцями, здійснюється управлінський вплив на об'єкт і контроль виконання плану, за умови зміни обставин та стану об'єкта проводиться корекція плану, вироблення і передача нових впливів, обраних з множини можливих варіантів досягнення мети при раціональних (оптимальних) витратах ресурсів. Складовими частинами управління є визначення мети, збір, обробка й оцінка інформації про об'єкт управління та обставини, динамічне планування (планування з періодичним (якщо є потреба) введенням корективів до раніше розробленого плану) впливів на об'єкт управління, контроль виконання (оцінка результату вилу). Ці елементи час від часу повторюються.

Управління може здійснюватись лише в тому випадку, коли існує реально чинна система, яка вирішує завдання управління. Управління як основна функція керівників є властивим усім сферам колективної діяльності. Але, з іншого боку, кожна сфера діяльності має свої специфічні особливості, обумовлені змістом та умовами роботи.

На сучасному етапі управління вважається, що менеджер – керівник на будь-якому рівні покликаний вирішувати дві важливі задачі:

– отримати теоретичні знання про науку управління (в процесі навчання);

– опанувати мистецтвом управління (в процесі практичної діяльності).

Існують різні підходи до управління.

Як наука, управління є комплекс знань у вигляді концепцій, теорій, принципів, способів, форм і шкіл управління.

Як мистецтво, управління – це отриманні навички які дають можливість вдало та раціонально застосовувати на практиці теоретичні основи управління, розроблені в рамках наукового знання.

Як функція, управління – це здійснення впливу на людей з метою скерувати їхні дії для отримання бажаного результату.

Для усвідомлення сутності управління кожен керівник-менеджер повинен зрозуміти що через управління здійснюється прямий вплив на свідомість, поведінку і діяльність людей. Якщо немає дієвого або

активного впливу на об'єкт управління, який би забезпечував досягнення певної мети, то немає й управління.

- Початковою точкою в управлінській діяльності є
- цілеспрямована діяльність;
- зацікавленість;
- «портфель» вмінь та навичок;
- неординарність рішень.

Якщо розглядати управління стосовно органів та підрозділів цивільного захисту, то за своєю сутністю об'єкт управління є складною ієрархічною організацією, яка складається з великої кількості відносно самостійних структурних підрозділів. Функціонування кожного з них не можливе без управління. Тоді об'єктом управління виступають структурні підрозділи цивільного захисту, на які спрямовується управлінський вплив. Суб'єктами управління є особи або органи, що здійснюють управлінські дії. Суб'єкт і об'єкт управління взаємодоповнюють один одного як суб'єкти управлінської діяльності й становлять органічну єдність керуючої та керованої підсистем у конкретній системі управління.

Управління органами та підрозділами цивільного захисту є лише одним із видів специфічної управлінської діяльності, спрямований на забезпечення взаємодії органів управління, підрозділів і служб ДСНС України як єдиного цілого, з метою виконання поставлених завдань у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Не можна, наприклад, питання регулювання службовою діяльністю цивільного захисту розглядати як соціальне управління. Все коло явищ, відносин і процесів, що існують у суспільстві й зазнають на собі цілеспрямованого впливу, підлягає загалом суспільному управлінню. Щоб забезпечити ефективність управлінської діяльності у сфері цивільного захисту, необхідно чітко розуміти специфіку різних її видів і напрямів, адже всі вони складаються з різних дій, функцій, мають різні принципи, використовують різні засоби та методи. Процес управління в системі ДСНС України має чимало особливостей, обумовлених характерними завданнями, які покладаються на неї. Заходи, пов'язані з цивільним захистом, є дуже різноманітними та не завжди повністю прогнозовані. Управління в повсякденній діяльності щодо захисту населення та території від НС будь якого характеру постійно супроводжується високим ступенем ризику.

Крім цього управління в ДСНС України має ряд особливостей, зокрема:

1. Сили та засоби повинні утримуватися в постійній готовності до дій за призначенням.
2. ДСНС України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується

Кабінетом Міністрів України через міністра внутрішніх справ.

Завдання, що покладаються на ДСНС України, є державними завданнями, співробітники ДСНС України наділені відповідними повноваженнями за покладеними функціями стосовно всіх суб'єктів діяльності.

Як одна зі складових єдиної державної системи цивільного захисту, ДСНС України має тісний зв'язок з органами державного управління та місцевого самоврядування, іншими функціональними підсистемами єдиної системи цивільного захисту.

Основними завданнями ДСНС України є:

- реалізація державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невиробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності;
- здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням та виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки, цивільного захисту, за діяльністю аварійно-рятувальних служб;
- внесення на розгляд Міністрів пропозицій щодо формування державної політики у відповідній сфері.

3. Діяльність у сфері цивільного захисту пов'язана з високим ступенем ризику.

Працівники та службовці повинні мати високий рівень професійної підготовки, відповідні морально-психологічні та вольові якості, фізичний стан, щоб виконувати завдання за призначенням з ризиком для здоров'я та життя.

4. Відлік часу з моменту виникнення НС є одним з головних факторів, що визначають стан захищеності населення, об'єктів і територій.

5. Багатовекторність завдань цивільного захисту.

Комплекс заходів, пов'язаних з цивільним захистом, є дуже широким і не завжди повністю передбачуваним.

Виходячи з загальної теорії, визначимо систему управління у сфері цивільного захисту як упорядковану сукупність взаємозалежних і взаємодіючих органів і пунктів управління, систем зв'язку та автоматизації процесів управління, що призначена для вирішення завдань управління підпорядкованими силами при підготовці їх до використання за призначенням, в ході реагування на надзвичайні ситуації і в повсякденній діяльності, з метою виконання поставлених завдань. Система управління повинна забезпечувати ефективну діяльність за всіма напрямками роботи. При цьому до самої системи управління висуваються ряд вимог: надійність, життєздатність, точність, оптимальність структури тощо.

Менеджмент цивільного захисту в сучасних умовах, висуває високі вимоги до менеджерів-керівників. Сучасний керівник – це особа, яка має певні загальні

теоретичні знання з основних управлінських наук, та має певний практичний досвід у сфері стратегії та тактики управління, інновації, управління персоналом та службовою діяльністю у сфері цивільного захисту. Сучасний керівник виконує такі ролі, як: управлінець, лідер, дипломат, вихователь, новатор, особистість тощо. Специфіка завдань, що виконуються керівником, зумовлює переважно розумовий, творчий характер управлінської діяльності. Основний її зміст полягає в постановці цілей, прийнятті рішень, розробці способів і прийомів управління для досягнення поставленої мети, організації спільної діяльності підлеглих для виконання прийнятих рішень.

Вимоги до професійної діяльності керівників можна умовно розбити на дві групи. Перша – це знання та вміння (мистецтво) виконувати професійну роботу. Вони складаються з розуміння природи управлінської роботи і процесів управління; знання посадових і функціональних обов'язків, способів досягнення мети й підвищення ефективності роботи органів та підрозділів цивільного захисту; уміння використовувати сучасні інформаційні технології та засоби комунікації, необхідні в процесі управління. Для цього йому потрібні знання й уміння, які включають:

- уміння обґрунтовувати й приймати рішення в ситуаціях, для яких характерні висока динамічність і невизначеність;
- інформованість (інформація – це знання) з питань розвитку ДСНС України; стану досліджень, основної та допоміжної техніки, пожежно-технічного озброєння; нормативних актів; динаміки процесу управління тощо;
- ознайомлення з досвідом управління в організаціях інших відомств;
- здатність розпоряджатися ресурсами, планувати й прогнозувати діяльність організації;
- вміння правильно створювати кадрове «поле» з урахуванням всіх суб'єктивних особливостей;
- вміння мобілізувати колектив на вирішення поставлених завдань;
- координувати діяльність всіх служб та підрозділів як єдиної системи управління організацією;
- вміння планувати та організовувати особисту діяльність, поєднувати у ній основні принципи управління, використовувати залежно від ситуації найбільш доцільні та ефективні методи та стиль роботи;
- бути критичним до себе та інших;
- розвивати в підлеглих розумну ініціативність;
- уміння використовувати сучасну інформаційну технологію, засоби комунікації та зв'язку.

Керівник-менеджер, професіонал, завжди використовує ті досягнення науки в галузі процесів, методів, форм управлінської діяльності, які підвищують ефективність службової діяльності.

Друга група вимог до професійної діяльності керівника пов'язана з його здатністю працювати з людьми й керувати самим собою (самоуправління). Менеджери повинні мати багато специфічних особистих якостей, які підсилюють довіру та повагу з боку тих, з ким вони вступають в контакт. Це насамперед

- володіння мистецтвом управління людськими ресурсами;
- володіння мистецтвом налагодження зовнішніх зв'язків;
- здатність до самооцінки, уміння робити правильні висновки й безупинно підвищувати кваліфікацію;
- високе почуття обов'язку та відданості справі;
- чесність у відносинах з людьми та довіра до колег;
- шанобливе ставлення та піклування про людей, не зважаючи на їх положення в ієрархії організації.

Функції сучасного менеджера полягають в організації й плануванні діяльності організації та своєї особистої роботи; проведенні зборів, нарад, зустрічей, переговорів; розподілі, контролюванні та координації роботи підлеглих; перевірці та оцінюванні результатів роботи працівників; організації підготовки звітів та інших документів; ознайомленні із директивними документами; прийомі відвідувачів; ознайомленні з новими технологіями управління, науки й техніки; підвищенні ділової кваліфікації; формуванні ефективної команди та сприятливого мікроклімату у колективі; генеруванні та втіленні ідей та пропозицій.

Висновки. Під час дослідження встановлено, що менеджмент у сфері цивільного захисту – це наукова система управління та організація службової діяльності, де менеджер (керівник) має бути всебічно розвиненою особистістю, яка повинна мати глибокі теоретичні знання, бо маючи таку базу можна спокійно впроваджувати це на практиці. Такий менеджер (керівник) буде професійно виконувати свою роботу, розуміти й вдосконалювати процес управління. У сучасному суспільстві менеджер обов'язково має мати високий рівень знань і володіти сучасними інформаційними технологіями, маючи глибокі теоретичні знання керівник може планувати й прогнозувати свою діяльність і діяльність підпорядкованих йому людей. Результатом цього буде висока ефективність службової діяльності.

У змісті функціонального підходу менеджменту є направлена координація суспільного відтворення; планування, організація, мотивація, контроль; з метою організації та координації вплив на групи людей їх роботи у процесі службової діяльності. Ефективна практика менеджменту в цивільному захисті потребує синтезу науки й мистецтва, тобто поєднання раціональної об'єктивності та інтуїтивної проникливості під час розв'язання управлінських проблем у сучасному динамічно-небезпечному навколишньому середовищі.

У процесі менеджменту цивільного захисту виникають відносини управління – відносини між людьми, що відображають організаційні зв'язки між суб'єктом і об'єктом управління.

Менеджмент можливо розглядати як форму практичної діяльності, яка тісно пов'язана з процесом прийняття управлінських рішень для найефективнішого та раціонального використання ресурсів, з метою досягнення поставлених завдань, що здійснюють сталий розвиток організації.

До одного з видів людської діяльності можна віднести зокрема і менеджмент, що становить систему функцій (планування, організацію, мотивування, контроль). Ці функціонально-компонентні елементи менеджменту і виражають його сутність.

Отже, менеджмент в органах і підрозділах цивільного захисту України – це встановлений законодавством процес діяльності органів служби цивільного захисту, який застосовують для розгляду та вирішення завдань управління підпорядкованими силами при підготовці їх до використання за призначенням, у ході реагування на надзвичайні ситуації і в повсякденній діяльності, для виконання певних завдань. Також, менеджмент вчить, як, правильно користуватися прийомами, способами та шляхами вирішення тих чи інших управлінських завдань, досягти успіху в умовах конкретної ситуації, що є дуже важливим для справжнього керівника у сфері цивільного захисту.

Література:

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 14.
2. Кодекс цивільного захисту України : закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради, 2013, № 34-35, ст.458.
3. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : указ від 16.01.2013 р. № 20 [Електронний ресурс] / Президент України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF>.
4. Карлова О. А. Основи менеджменту : навч. посіб. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 314 с.
5. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення / О. М. Бандурка. – Х. : Основа, 1996. – 397 с.
6. Кабушкин Н. И. Основы менеджмента : учеб. пособие. – 7-е изд., стереотип. - М. : Новое знание, 2004. – 336 с.
7. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М.Х.Мескон, М.Альберт, Ф.Хедоури. – М. : Дело, 2002. – 702 с.
8. Мурашко М. І. Менеджмент персоналу : навч.-практ. посіб. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2002. – 311 с.
9. Яккона Л. Кар'єра менеджера. – М.: 1998. – 206 с.
10. Щокін Г. В. Основи кадрового менеджменту. Психологія управління персоналом. – Київ, 1996. – 450 с.
11. Новіков Б. В. Основи адміністративного менеджменту : навч. посіб. / Б. В. Новіков, Г. Ф. Сініюк, П. В. Круш. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 560 с.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996). The Law of Ukraine "Constitution of Ukraine", *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, vol. 30.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012). The Law of Ukraine "The Code of Civil Protection of Ukraine", *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, vol. 34-35.
3. President of Ukraine (2013). "Regulations on the State Service of Ukraine for Emergencies", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF> (Accessed 01 September 2018).
4. Karlova, O. A. (2008). *Osnovy menedzhmentu* [Fundamentals of Management], KHNAMG, Kharkiv, Ukraine.
5. Bandurka, O. M. (1996). *Osnovy upravlinnia v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy: teoriia, dosvid, shliakhy udoskonalennia* [Fundamentals of Management in the Internal Affairs Institutions of Ukraine: Theory, Experience, Ways of Improvement], Basis, Kharkiv, Ukraine.
6. Kabushkin, N. I. (2004). *Osnovy menedzhmentu* [Fundamentals of Management], New knowledge, Moscow, Russia.
7. Meskon, M. H. Albert, M. and Hedouri, F. (2002). *Osnovy menedzhmentu* [Fundamentals of Management], Case, Moscow, Russia.
8. Murashko, M. I. (2002). *Menedzhment personalu* [Personnel Management], T-"Knowledge", KOU, Kiev, Ukraine.
9. Yakon, L. (1998). *Kariera menedzhera* [Career Manager], Moscow, Russia.
10. Shokin, G. V. (1996). *Osnovy kadrovoho menedzhmentu. Psykholohiia upravlinnia personalom* [Fundamentals of personnel management. Psychology of Personnel Management]. Kyiv, Ukraine.
11. Novikov, B. V. Sinyok, G. F. and Krush, P. V. (2004). *Fundamentals of Administrative Management*, Center for Educational Literature, Kiev, Ukraine.

